

HUDEBNÍ MOTIVY NA BANKOVKÁCH

Zdeněk Kutina

Mohou na nás bankovky promlouvat i hudbou? Vždyť papír jenom šustí, známý to zvuk při rychlém přepočítávání bankovek. A některé při zatřepání jakoby zazvoní, hudba to ovšem není. Na úctyhodném počtu bankovek z různých zemí se však setkáváme s různými typy hudebních motivů. Mnoho emisních ústavů neopomnělo na některé ze svých nominálů umístit portréty významných hudebních skladatelů, operních pěvkyní a jiných hudebních bardů, často doprovázené zobrazením hudebních nástrojů či úryvků notových partů a dalších motivů, které u vnímavého pozorovatele dokáží vyvolat libé estetické pocity.

Třicet osm takových osobností – hudebních skladatelů a operních pěvců – nalezneme na bankovkách celkem z jedenadvaceti evropských zemí. Někdy to bývá pouhý portrét, obdobně jako portréty osobností z jiných společenských okruhů, jindy je doprovázen určitými detaily, které danou osobnost ozvláštňují a přibližují a umocňují celkový dojem. V některých případech je portrét i s detaily zobrazen pouze na aversu, v nemálo případech však celá tematika vyplňuje obě strany bankovky.

Smyslem článku je upozornit na řadu typických i ojedinělých prvků v designu takových bankovek a zprostředkovat čtenáři specifickou poetiku hudebních motivů na řadě evropských bankovek. Stručné charakteristiky zde uváděných osobností byly již publikovány¹.

Belgie, Banque Nationale de Belgique, 1000 franků (1982 – 1998)

André Ernest Modeste Grétry, belgický hudební skladatel (1741-1813). Na aversu jsou vedle jeho portrétu housle, na reversu je šest ladiček směřujících ke stylizovanému vnitřnímu uchu. Není to snad metafora sdělující: *Tvoje hudba ladí mému uchu?*

¹ viz Kutina, Z.: Kdo je kdo na evropských bankovkách, ČNS PP 2021

Belgie, Banque Nationale de Belgique, 200 franků (1995)

Adolphe Sax, belgický hudebník a vynálezce saxofonu (1814-1894). Na aversu jeho portrét, saxofon, zvětšený detail tohoto hudebního nástroje a několik not. Na levé části reversu jsou tři saxofonisté. No nesálá z toho přímo rytmus jazzu?

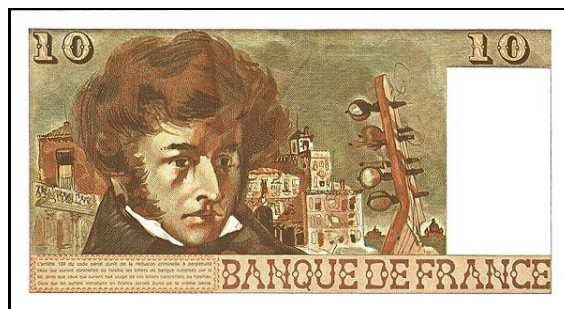
Česká národní banka, 2000 Kč 2007

Ema Destinnová, česká operní pěvkyně (1878-1930). Portrét je jak v tiskovém rámci, tak i na vodoznaku. Na aversu uprostřed nahoře harfa. Na reversu zkomponoval Oldřich Kulháněk hlavu Euterpé, múzy hudby a lyrické poezie (Destinnová psala mj. i básně), pod ní housle a violoncello. Na bílém okraji v jiném provedení opět lyra. Umělkyň soprán v mysli zazní...

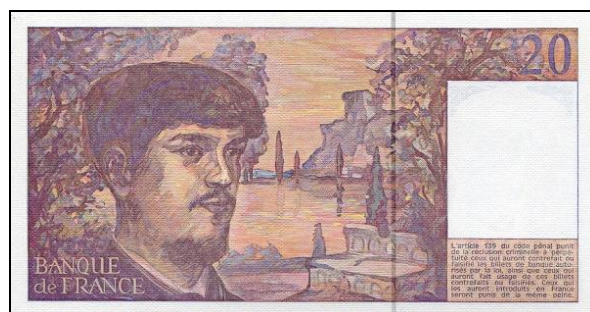
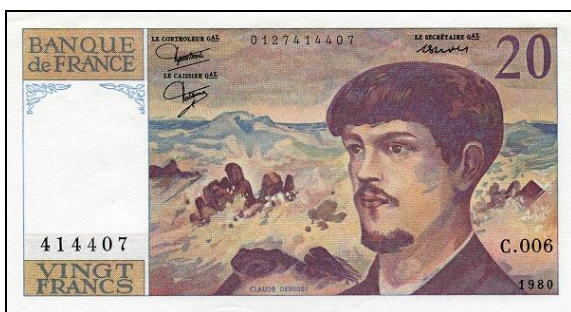
Estonsko, Eesti Pank, 50 krooni 1994

Rudolf Tobias, estonský hudební skladatel a varhaník (1873-1918). Na aversu za jeho zády nástroj, který mistrovsky ovládal. Avers zobrazuje Operu v Talinu, kde mistr koncertoval. Skrývá i velebné tóny varhan?

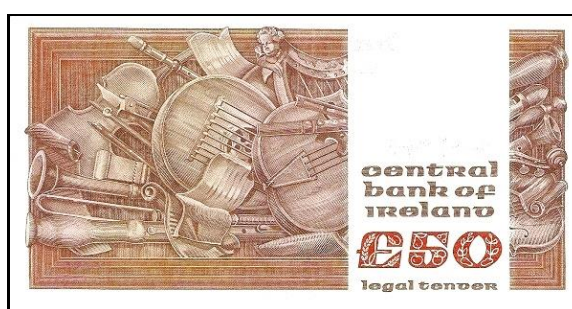
Francie, Banque de France, 10 franků 1972

Louis-Hector Berlioz (1803-1869), francouzský hudební skladatel. Na aversu diriguje první uvedení svého *Rekviem* v kapli Invalidovny v roce 1837, na reversu drží kytaru, kterou mu daroval Paganini. Dirigentův výraz je vskutku výmluvný.

Francie, Banque de France, 20 franků 1980

Claude Debussy, francouzský hudební skladatel (1862-1918), tvůrce a hlavní představitel francouzského hudebního impresionismu. Na pozadí jeho portréta na aversu je symbolické ztvárnění jeho opery *Moře*.

Irsko, Central Bank of Ireland, 50 £1982

Turlough O'Carolan, irský harfeník a autor skladeb pro harfu (1670-1738). Na aversu je skladatel se svou harfou, v podtextu je notový part. Na reversu je nahromaděna řada strunových i dechových hudebních nástrojů. Těžko říci, co mají s harfeníkem společné. Specifikou tehdejších irských bankovek bylo, že všechny texty na aversu jsou v irštině a na reversu je název centrální banky v angličtině, doplněný o ujištění, že jde o zákonné platidlo.

Itálie, Banca d'Italia, 5000 lir 1985

Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, italský hudební skladatel (1801-1835). Na aversu je v pozadí portrétu hlediště divadla *Teatro Massimo – Bellini* v sicilské Katánii, na reversu je scéna z Belliniho opery *Norma*. Z bankovky dýchá typická romantická i patetická klasika.

Jugoslávie, Narodna banka Jugoslavije, 200 novih dinara 1999; nevydaná

Stevan Stojanović Mokranjac, srbský hudební skladatel (1856-1914). Na aversu pouze portrét, na reversu koncertní křídlo, nad ním notový zápis. Tato bankovka neurazí, ale ani nenadchne.

Německo, Deutsche Bundesbank 1996, 100 DM

Clara Josephine Schumann, německá hudební skladatelka a klavíristka (1819-1896). Na první pohled by se mohlo jevit, že jde o podobnou kompozici jako u předchozí ukázky. Mnohé další detaily ji však staví na jinou úroveň. Na aversu se portrét v tiskovém obrazci zrcadlí ve vodoznaku umístěném na levém bílém okraji, mezi nimi je zobrazena harfa. Na reversu je koncertní křídlo a na pravém bílém okraji

je vějíř šesti ladiček. Půvabná dáma navazuje představu krásného zážitku, samozřejmě hudebního.

Polsko, Narodowy Bank Polski 1982, 5000 złotych

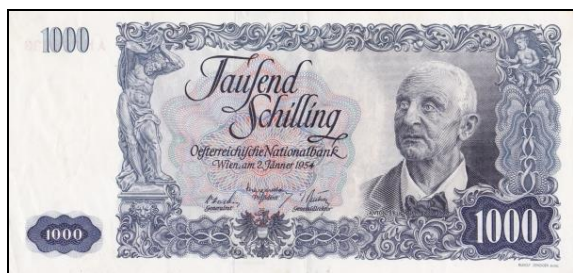
Fryderyk Franciczek Chopin (Frédéric François Chopin), polský hudební skladatel a klavírní virtuos (1810-1849). Na aversu portrét, na reversu notový zápis jeho *Polonézy*. I člověka, který nezná noty, se může zmocnit pocit, že se vznáší na parketu.

Tomuto hudebnímu velikanovi přísluší pocta i další ukázky.

Polsko, Narodowy Bank Polski 2009, 20 złotych

Tato pamětní bankovka k 200. výročí Chopinova narození je přímo zahlcena detaily a hudebními motivy a vyznačuje se i pozoruhodnou symetrií. Na obou stranách jsou detaily koncertního křídla; na aversu je skladatelův rodný dům, napravo od portrétu v oválu je notový zápis mazurky; na reversu se v křivce notového zápisu skrývá *Etuda in f-minor*.

Rakousko, Oesterreichische Nationalbank 1954, 1000 šilinků

Anton Bruckner, rakouský skladatel a varhaník (1824-1896). Na reversu jsou varhany v klášteře sv. Floriána v obci Sankt Florian a kompozice pěti chlapců hrajících na

trubku. Bruckner působil dlouhá léta v klášteře jako sbormistr a varhaník a pod kruchtou s těmito varhanami, které jsou podle něj i pojmenovány, je pohřben. Kombinace obou motivů působí zároveň velebně i radostně.

Rakousko, Oesterreichische Nationalbank 1960, 100 šilinků

Johann Baptist Strauss, rakouský hudební skladatel (1825-1899). Na aversu jsou kromě portrétu housle a list partitury. Je poněkud záhadou, proč autor bankovky umístil na revers císařský zámek Schönbrunn, když je známo, že skladatel se v roce 1848 stavěl na stranu revolucionářů; nebo snad proto, že jeho skladby měl v oblibě císař František Josef I.?

Rumunsko, Banca Națională a României 2001, 50.000 lei

George Enescu, rumunský hudební skladatel (1881-1955). Bankovka je bohatě vyšperkovaná hudebními prvky. Na aversu jsou vlevo od skladatelova portrétu housle a dvě noty, pod názvem banky je lyra formou soutisku, v transparentním okénku figurální vodoznak. Na reversu je budova Athenea v Bukurešti, vpravo klavír, nahoře úryvek notového záznamu opery *Král Oidipus*, v podtisku jsou notové klíče.

Slovinsko, Banka Slovenije 1992, 200 tolarů

Jakobus Gallus (Jakob Petelin Kranjski), slovinský hudební skladatel (1550-1591), který od svých 24 let působil jen v českých zemích, postupně v Olomouci, Kroměříži a Praze. Na aversu vlevo od portrétu zřejmě skříň s varhanami; na reversu vlevo budova Slovinské filharmonie, vpravo část notového záznamu neidentifikovaného skladatelského díla.

Švédsko, Sveriges Riksbank 2004, 50 korun

Jenny Lind, švédská operní pěvkyně (1820-1887). Na aversu je za portrétem vpravo operní jeviště, z kterého zazníval její soprán, vlevo část notového partu. Na reversu housle a houslový klíč.

Švédsko, Sveriges Riksbank, a/ 500 korun (2016), b/ 50 korun (2015)

a/ **Märta Birgit Nilsson**, švédská operní pěvkyně (1918-2005), rovněž sopranistka. Na aversu vpravo od portrétu náznak operní scény a houslový klíč.

b/ **Evert Taube**, švédský hudební skladatel, hudebník a zpěvák (1890-1976). Na aversu vlevo od portrétu část notového partu.

To jsou příklady bankovek, na kterých je počtě hudebním bardům věnována pouze lící strana.

Švýcarsko, Schweizerische Nationalbank 2000, 20 franků²

Arthur Honneger, švýcarský hudební skladatel (1892-1955). Na aversu jsou dokonce dva portréty; ten horní je fotografie skladatele zřejmě v tvůrčí poloze. Na reversu jsou trumpetové klapky, klavírní klíč, kolo parní lokomotivy symbolizující *Pacific 131*, Honnegerovo orchestrální dílo, které je hudební interpretací jízdy s parní lokomotivou.

A tím končí dvacet zastavení hudebním nebem Evropy.

² Zdroj zobrazení bankovek: Bank Note Museum